

271192 - حکم کار در داروخانه و ساخت یا فروش داروهایی که در آن الکل یا ژلاتین حرام موجود است

سوال

من داروسازم و در حال حاضر در آلمان زندگی می‌کنم و در مرحله‌ی معادل‌سازی مدرک تحصیلی‌ام برای کار و تکمیل تحصیلاتم در این کشور هستم. سوالم درباره‌ی حکم کار من در داروخانه‌های این کشور است، به طوری که گاه باید در ساخت یا فروش داروهایی مشارکت کنم که محتوی ژلاتین گرفته شده از خوک، یا حاوی الکل است. البته قطعاً من این داروها را در صورت وجود جایگزین به مسلمانان نمی‌فروشم.

پاسخ مفصل

اولاً:

مشارکت در ساخت داروهای [خوردنی] که حاوی الکل یا ژلاتین خوک است جایز نیست، زیرا الکل خمر است و نوشیدن و استفاده از آن به عنوان دارو و درمان و مخلوط کردن آن با غذا یا نوشیدنی جایز نیست و از بین بردن آن واجب است.

همینطور چیزی که از خوک گرفته شده نجس است و باید از آن دوری جست و اضافه کردن آن به دارو و غذا و نوشیدنی جایز نیست.

ابن قیم - رحمه الله - می‌گوید:

«معالجه با محرّمات از نظر عقل و شرع قبیح است. در شرع بر اساس احادیثی که ذکر کردیم و غیر آن [قبیح است]، و بر اساس عقل [از این روی قبیح است] زیرا الله سبحانه و تعالی آن را به سبب خبائثش حرام قرار داده و او مانند کاری که با بنی اسرائیل کرد به سبب مجازات چیزی از پاکی‌ها را برای این امت حرام نکرده، چنانکه می‌فرماید:

﴿فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّت لَّهُمْ﴾ [نساء: ۱۶۰]

(پس به سزای ظلمی که از یهودیان سر زد چیزهای پاکیزه‌ای را که برای آنان حلال شده بود حرام گردانیدیم).

اما برای این امت هر آنچه حرام شده به سبب خبث و ناپاکی آن است، و تحریمش برای حفظ و صیانتشان از تناول آن هست؛ بنابراین مناسب نیست که از اسباب درد و بیماری شفا خواسته شود زیرا آن هر چند در ازالهی بیماری موثر گردد به سبب قدرت خبائثی که در آن است بیماری و دردی بدتر از آن در پدید می‌آورد، در نتیجه درمانگر با آن تلاش کرده تا درد بدن را با درد قلب از بین ببرد.

همچنین، مقتضای تحریم، اجتناب و دوری از آن به هر طریقی است، حال آنکه دارو قرار دادنش به استفاده از آن تشویق می‌کند و این ضد قصد شارع است.

همچنین، چنین چیزی خود درد است همانگونه که صاحب شریعت بر آن نص نموده، در نتیجه دارو قرار دادن عامل بیماری جایز نیست.

همچنین، استفاده از آن باعث می‌شود طبیعت و روح انسان صفت خبث را برگیرد؛ زیرا طبیعت انسان از کیفیت دارو به طور واضح تاثیر می‌گیرد، بنابراین اگر کیفیت آن خبیث باشد طبع خبیث را از آن می‌گیرد، تا چه رسد به آنکه در ذات خود خبیث باشد؟! برای همین است که الله سبحانه و تعالی غذاها و نوشیدنی‌ها و ملابسه خبیث را به سبب آنکه نفس انسان از شکل خبثات و صفات آن تاثیر می‌گیرد، حرام قرار داده است» زاد المعاد (۴/ ۱۴۱).

در «فتاوی اللجنة الدائمة» (۲۲/ ۱۰۶) آمده است:

«استفاده از الکل یا خمر به طور عموم چه حکمی دارد؟ یعنی استفاده از آن در رنگ کردن و پوشش وسایل، و در معالجه و به عنوان سوخت یا برای پاک کردن و خوشبوئی و ضد عفونی کننده و تبدیل آن به سرکه، یا دیگر انواع استفاده؟

پاسخ: هر چه نوشیدن بسیارش باعث مستی شود خمر است و کم و زیادش یکی است، چه نامش الکل باشد یا نامی دیگر داشته باشد. در این حالت واجب است که آن را از بین برد و نگهداری‌اش برای استفاده یا سود بردن از آن در پاکسازی یا ضد عفونی کردن یا عطرسازی یا تبدیلیش به سرکه یا دیگر انواع کاربرد جایز نیست.

اما آنچه نوشیدن بسیارش مست نکند خمر نیست و استفاده از آن در خوشبو کردن یا معالجه و ضد عفونی کردن زخم‌ها و دیگر کاربردها جایز است.

عبدالله بن قعود، عبدالله بن غدیان، عبدالرزاق عقیفی، عبدالعزیز بن باز».

دوم:

اگر کسی یا جهتی دارو را با الکل یا ژلاتین حرام مخلوط کند به سبب آنچه گفته شد گناهکار است. سپس به دارو نگاه می‌کنیم؛ اگر نسبت اضافه شده به آن کم است به طوری که نوشیدن بسیار آن باعث مستی نمی‌شود یا مستهلک شده به طوری که اثری در طعم و رنگ یا بوی دارو ندارد، استفاده و درمان با آن جایز است.

در فتاوی کمیسیون دائم (۲۲/ ۲۹۷) آمده است:

«در بازار داروها یا شیرینی‌هایی به فروش می‌رسد که نسبت خیلی کمی الکل در آن است. آیا خوردن آن جایز است؟ با علم به این که اگر انسان از شیرینی بخورد هرگز به حد خمر نمی‌رسد.

پاسخ: اگر نسبت الکل در شیرینی یا داروها خیلی کم باشد به طوری که با خوردن یا نوشیدن مقدار زیاد آن نیز مست نشود خوردن و فروش آن جایز است زیرا تاثیری در طعم یا رنگ یا بوی آن ندارد و به سبب آنکه [آن مقدار الکل] به طاهر و پاک استحاله شده است. اما جایز نیست که مسلمان چنین چیزی بسازد یا آن را در غذای مسلمانان بگذارد یا در انجام آن کمک کند.

ثالثاً:

فروش دارویی که نسبت کمی الکل یا ژلاتین حرام دارد، اگر نسبت اضافه شده کم یا مستهلک باشد جایز نیست.

در مورد استفاده از داروهایی حاوی نسبت کمی از الکل مست کننده، بر اساس بیانیه‌های مجامع فقه اسلامی و فتاوی‌های هیات‌های فتوا در جهان اسلام، رای بر جواز صادر شده است، هر چند بهتر است برای دوری از شبهات از اضافه کردن الکل به داروها خودداری شود.

در بیانیه‌ی مجمع فقه اسلامی تابع سازمان کنفرانس اسلامی به شماره‌ی ۲۳ (۳/۱۱) در پاسخ به سوالات «المعهد العالمی للفکر اسلامی» در واشنگتن آمده است:

«سوال دوازدهم:

بسیاری از داروها دارای نسبت‌های گوناگون از الکل هستند که بین 0.01٪ و 25٪ متفاوت است و بیشتر این‌ها داروهای سرماخوردگی و گرفتگی حنجره و سرفه و دیگر بیماری‌های رایج هستند، و این داروها که حاوی الکل است ۹۵٪ داروهای این مجال را در برمی‌گیرد به طوری که یافتن داروی خالی از الکل سخت یا غیر ممکن است. بنابراین مصرف چنین داروهایی چه حکمی دارد؟

پاسخ: بیمار مسلمان اجازه دارد در نبود داروی بدون الکل، در صورت تجویز پزشک مورد اطمینان و امانت‌دار، از داروهایی که شامل نسبتی از الکل هستند استفاده کند» مجله‌ی مجمع فقه اسلامی (۳/۳/۱۹۸۷).

همچنین در بیانیه‌ی مجمع فقه اسلامی، وابسته به «رابطة العالم الإسلامی» آمده است: «استفاده از داروهایی که شامل نسبتی از الکل مستهلک هستند که در صنعت داروسازی جایگزین ندارد در صورت تجویز یک پزشک عادل جایز استقرارات المجمع الفقہی الإسلامی بمكة المكرمة» (۳۴۱).

چهارم:

اگر دارویی وجود داشته باشد که نوشیدن بسیار آن مست کننده باشد یا شامل روغن خوک استحاله نشده باشد، استفاده و فروش آن جایز نیست، و کسی که در آن داروخانه کار می‌کند باید از [فروش] آن دوری کند.

خلاصه آنکه کار در داروخانه در اصل جایز است و غالب داروها مباح هستند.

اما اگر از وجود دارویی حرام مطمئن شدی فروش آن جایز نیست، ولی ادامه‌ی کار در آن مکان با خودداری از فروش حرام اشکالی ندارد.

والله اعلم